

Josef Krob. Co je to čas? Lekce z filozofie. Masarykova univerzita 2018. 126 s.

Jan Zouhar

Nakladatelství Masarykovy univerzity Munipress zahájilo vydávání nové edice Munique. Měla by populární formou seznamovat s výsledky vědecké a odborné práce na Masarykově univerzitě. Zatím vyšly dva svazky – ten první nazval David Kruml, matematik z Přírodovědecké fakulty, *Vězeň to má spočítané* a věnuje se něm teorii her, autorem druhého s názvem *Co je to čas?* je Josef Krob z katedry filozofie Filozofické fakulty. Jeho knížku výtvarně doplnila Nikola Kalinová.

Téma času patří k základním filozofickým problémům. Věnovali se mu všichni významní filozofové od Aristotela, přes Augustina, Descarta, Kanta, Bergsona až k Heideggerovi a jejich úvahy byly doprovázeny fyzikálními teoriemi I. Newtona a A. Einsteina.

Někteří autoři, například Miroslav Peříček, tvrdí, že o čase nelze říci, že je, nelze se ani ptát, co je čas. Vyjádřil to už Augustin: „Co je tedy čas? Dokud se mne na to nikdo neptá, vím to; jestliže to však chci vysvětlit někomu, kdo se takto táže, nevím.“ Mluvíme o fázích času: Přítomnost – čas, o němž mluvím, ale když o tom mluvím, už to uplynulo. Přítomný okamžik nemohu dosáhnout, má nulovou hodnotu. Minulost – je to ale minulost, o které vím, tedy přítomná minulost. Budoucnost – co přijde, co přichází, je to ale zase přítomná budoucnost. Čas je symbol, znak toho, jak jsme, ukazuje protiklad konečnosti a věčnosti, čas je způsob bytí věčnosti. Pojem trvání, tedy i pojem času je pro H. Bergsona

pojmem centrálním. Rozum, intelekt, věda segmentuje skutečnost, která je trváním, kontinuitou, rozčleňuje ji na věci, soubory věcí, pojmy. Náš duševní život je trvání, věda, rozum ho nemohou pochopit, proto nastupuje intuice, nahlédnutí, vžívání – to je úkol filozofie. Vědomí je prožíváno jako proud, nepřetržitost, každý stav vědomí odkazuje vnitřně k jiným stavům, ale současně v každém stavu jsem obsažen celý.

Husserl pokládá každý prožitek za součást proudu vědomí, všechny danosti tak prostupuje univerzální struktura vědomí – časová forma prožitkového proudu. Husserl zavádí pojmy retence = podržování prožitku ve vědomí a protence = předjímání budoucího jako zvláštní mody intencionality. Intencionalita je zaměřenost na předmět. Ale tady nejsme vztaženi k předmětnému, jde pouze o vědomí pomíjení, resp. přicházení, tedy o relaci jedné fáze vědomí k druhé. Vědomí času neuchopuje něco předem daného, ale je to vědomí tvořivé. Heidegger se zaměřil na časový smysl pobytu. Pobyt – Dasein – označuje takové bytí, které bytí a světu samo rozumí a jemuž o ně v tomto bytí jde nade všechno. Heideggerův pojem časovost vyjadřuje časový charakter lidského bytí, otevřenost lidského bytí času, které zakládá jeho dějinnost. Dasein nachází svůj smysl v časovosti – tím Heidegger myslí, že každý pobyt je ve svém faktickém bytí vždy tak a tím, jak a čím už byl. Pobyt je tedy svou minulostí, nejen tak, že je mu stále v patách, ale tak, že jde před ním.

Časovost není něco, v čem se pobyt může klidně zabydlet, ale je to možnost. Její strukturu tvoří trojí extáze času – budoucí, přítomné a minulé. Pobyt se rozvrhuje, je obrácen dopředu, žije do budoucnosti (bytí k smrti), aby to mohl učinit, musí už být ve světě a rozumět mu. Pobyt přebírá faktickou vrženost, z ní se určují možnosti, časovost se pobytu ukazuje, jen když se do ní sám začne rozvrhovat.

Josef Krob ve své knížce řeší otázky definice času, nesmrtelnosti vesmíru a nevratnosti času. Munique je edice populárně vědní, autor si klade otázky: jak je možné čas definovat, co měří hodiny, zda je je-

den čas pro všechny, zda platí čas pro vesmír, jak dlouho trvá přítomnost nebo zda lze dohonit bycha. Na otázky odpovídá srozumitelným způsobem. A v „hlavním chodu“ shrnuje, že historie přemýšlení o čase je plná protichůdných koncepcí, že možná čas není nezávislý a není absolutní, ale je určen vztažnou soustavou, že možná čas není vlastní vnějšmu světu, ale je to vlastnost naší mysli, a že čas je buď nejdůležitější element vesmíru, nebo vůbec neexistuje (s. 121).

Souhlasím s autorem, když říká, že psát populární texty o vědě je mnohem užitečnější než neustálé vysvětlování, že vědu potřebujeme z těch a těch důvodů.

prof. PhDr. Jan Zouhar, CSc.

Katedra filozofie, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita
Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika
zouhar@phil.muni.cz